

Ehdotus
Käsittelijä

B 346/UKK
Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta

Mietintö, joka koskee ministerineuvoston ehdotusta pohjoismaisesta kielipolitiikasta

Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta ehdottaa, että Pohjoismaiden neuvosto suosittaa Pohjoismaiden ministerineuvostolle,

että jatketaan työtä ministerineuvoston pohjoismaista kielipoliittista julistusta koskevan ehdotuksen täytäntöön panemiseksi.

Taustaa

Pohjoismaiden koulutus- ja tutkimusministerineuvosto esittää ministerineuvoston ehdotuksen uudesta pohjoismaisesta kielipoliittisesta julistuksesta Tórshavnissa 8.–9. huhtikuuta pidettävässä teemaistunnossa.

Koulutus- ja tutkimusvirkamieskomitea (ÄK-U) päätti helmikuussa 2022 laatia uuden pohjoismaisen kielipoliittisen julistuksen, joka olisi lyhyt ja luonteeltaan yleinen julistus. Koulutus- ja kulttuurisektorin edustajista koostuva ad hoc -työryhmä on laatinut luonnoksen, jonka ÄK-U:n islantilainen puheenjohtaja esitteli Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunnan tammikuun 2023 kokouksessa Tukholmassa. Valiokunnan kommenttien perusteella julistukseen on tehty lisäys siitä, että on tärkeää voida käyttää pohjoismaisia kieliämme tieteen kielenä. Myös valiokunnan ehdotukset pohjoismaisista kielistä kulttuuria kantavana tekijänä ja kieliteknologian merkitys ovat mukana.

Julistus on ollut lausuntokierroksella pohjoismaisissa kansalaisyhteiskuntaverkostoissa ja saatujen ehdotusten pohjalta julistukseen on lisätty viittaukset tekoälyyn ja viittomakieleen.

Koulutuksen ja kulttuurin merkitys naapurimaiden kielten ymmärtämisen säilymiselle ja kehittymiselle ilmenee siten, että sekä koulutusministerit että kulttuuriministerit allekirjoittavat julistuksen toukokuussa Tukholmassa.

Koulutus- ja tutkimusministerineuvosto (MR-U) hyväksyi pohjoismaista kielipolitiikkaa koskevan julistuksen vuonna 2006. Julistus sisältää viisi pitkän aikavälin kielipoliittista tavoitetta ja neljä kysymystä, joiden parissa maat työskentelevät tavoitteiden

saavuttamiseksi. Kielipoliittinen julistus ei ole oikeudellisesti sitova, ja tavoitteiden seuranta on ollut Pohjoismaiden vastuulla.

Pohjoismaiden ministerineuvosto on päättänyt laatia uuden kielijulistuksen siksi, että julistusta halutaan joustavoittaa yhdistämällä se 2–3-vuotisiin työohjelmiin. Ensimmäisiä ohjelmia laaditaan jo, ja ne ovat voimassa 2025–2027.

Tällä hetkellä voimassa olevan kielijulistuksen ja tarkistetun kielijulistuksen luonnoksen väliset erot

Aikaisemmassa kielijulistuksessa puhuttiin pohjoismaalaisten kielellisistä oikeuksista. Julistuksessa todettiin, että kaikilla pohjoismaalaisilla on oikeus

- oppia yhteiskunnan toimintaa ylläpitävä kieli suullisesti ja kirjallisesti, niin että he voivat osallistua yhteiskunnalliseen elämään
- oppia ymmärtämään ja tuntemaan yhtä skandinaavista kieltä ja ymmärtämään muita skandinaavisia kieliä, niin että he voivat olla osa pohjoismaista kieliyhteisöä
- oppia kansainvälisesti laajasti käytettyjä kieliä, niin että he voivat osallistua kansainvälisen yhteisön kehitykseen
- pitää yllä ja kehittää äidinkieltään ja kansallista vähemmistökieltään.

Uudessa kielijulistuksessa todetaan, että kielijulistuksen tavoitteena on muodostaa perusta yhtenäiselle, pitkäjännitteiselle ja tehokkaalle kielipoliittiselle panostukselle, jolla varmistetaan, että

1. Pohjoismaiden yhteiskunnan toimintaa ylläpitävät kielet säilyvät vahvoina ja elinvoimaisina nyt ja tulevaisuudessa
2. yhteiskunnan toimintaa ylläpitävät kielet säilyvät yhteiskunnan toimintaa ylläpitävinä ja niitä voidaan käyttää tieteen kielenä nyt ja vastaisuudessa
3. pohjoismaisessa yhteistyössä käytetään vastedeskin skandinaavisia kieliä eli norjaa, ruotsia ja tanskaa
4. kaikki Pohjoismaissa käytettävät kielet säilyvät elinvoimaisina ja kehittyvät digitalisaation, tekoälyn, kansainvälistymisen ja maahanmuuton aikakaudella.

Tavoitteet ovat suhteellisen samanlaiset. Uutta on tavoite, jonka mukaan yhteiskunnan toimintaa ylläpitäviä kieliä on voitava käyttää nyt ja vastaisuudessa tieteen kielenä. Uutta on myös tavoite Pohjoismaissa käytettävien kielten säilymisestä elinvoimaisina ja kehittymisestä digitalisaation, tekoälyn, kansainvälistymisen ja maahanmuuton aikakaudella.

Lisäksi pohjoismaisen kielipolitiikan tavoitteena (aiemmin: päämääränä) tulee olla, että

Aikaisempi kielijulistus	Uusi kielijulistus
jokainen pohjoismaalainen osaa lukea ja kirjoittaa sitä kieltä tai niitä kieliä, jotka hänen asuinalueellaan ylläpitävät yhteiskunnan toimintaa	jokainen pohjoismaalainen kykenee puhumaan, ymmärtämään, lukemaan ja kirjoittamaan sitä kieltä tai niitä kieliä, jotka hänen asuinalueellaan ylläpitävät yhteiskunnan toimintaa, niin että hän voi aktiivisesti osallistua yhteiskunnalliseen elämään
kaikki pohjoismaalaiset voivat kommunikoida keskenään ensisijaisesti jollakin skandinaavisella kielellä	jokainen pohjoismaalainen kykenee kommunikoidaan vähintään yhdellä skandinaavisella kielellä ja tuntee muita skandinaavisia kieliä, niin että hän voi olla osa pohjoismaista kieliyhteisöä
kaikilla pohjoismaalaisilla on perustiedot kielellisistä oikeuksistaan ja Pohjoismaiden kielellisestä tilanteesta	jokainen pohjoismaalainen saa tietoa kielellisistä oikeuksista ja Pohjoismaiden kielellisestä tilanteesta
kaikilla pohjoismaalaisilla on erittäin hyvät tiedot vähintään yhdessä kansainvälisesti merkittävässä kielessä ja hyvät tiedot jossakin muussa vieraassa kielessä	jokainen pohjoismaalainen pystyy pitämään yllä ja kehittämään äidinkieltään, alkuperäiskansan kieltään, viittomakieltään ja kansallista vähemmistökieltään
kaikilla pohjoismaalaisilla on yleistietoa kielestä ja sen käytöstä	

Suurena erona edelliseen kielijulistukseen verrattuna on se, että julistuksesta on poistettu kokonaan neljä teema-aluetta ja erityisen tärkeinä pidettävät toimet tavoitteiden saavuttamiseksi: kielten ymmärtäminen ja tuntemus, rinnakkaiskielisyys, kieliyhteisön ja yksilön monikielisyys ja Pohjoismaiden kielellinen edelläkävijyys.

Näin tehtiin, koska maailma muuttuu jatkuvasti: tekoälystä ja kieliteknologiasta ei puhuttu 10 vuotta sitten. Sen vuoksi tarkoitus on laatia kolmevuotisia temaattisia työohjelmia. Ensimmäinen on nyt valmisteilla, ja siihen sisällytetään Osaaminen ja kulttuuri -valiokunnan sekä muiden toimijoiden aikaisemmat ehdotukset. Ohjelman valmistuttua perustetaan uusi monialainen työryhmä, jonka on määrä panna vuosien

2025–2027 ohjelma täytäntöön ja seurata ohjelman toteutumista. Työohjelmissa on yhteinen yleisrakenne, ja ne laaditaan ja niistä raportoidaan yhdelle tai useammalle sektorille, joiden vastuulle ohjelma kuuluu.

Valiokunnan näkemykset

Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunta pitää uutta pohjoismaista kielipoliittista julistusta tervetulleena. Pohjoismainen kielyhteistyö edistää kulttuurista ymmärrystä ja viestintää, helpottaa liikesuhteita ja avaa mahdollisuuksia työmarkkinoilla ja akateemisissa yhteyksissä. Lisäksi yhteistyö vahvistaa asukkaiden henkilökohtaista sitoutumista alueeseen ja yhteiseen kulttuuriperintöömme. Pohjoismainen kielipoliittinen julistus luo puitteet pohjoismaisten kielten edistämiseksi ja suojelemiseksi eri tavoin. Julistus voi olla askel kohti pohjoismaisten kielten olemassaolon ja relevanssin varmistamista maailmassa, jossa englantia uhkaa tulla kaikkialla dominoivaksi kieleksi.

Valiokunta tukee uudessa kielijulistuksessa esitettyä ajatusta määräaikaisista temaattisista työohjelmista. Valiokunta katsoo, että julistukseen liitettävien työohjelmien myötä on paremmat mahdollisuudet kehittää kielyhteistyötä myönteisesti verrattuna siihen, että juututaan ja sitoudutaan muutamaaan kysymykseen. Kieliala kehittyy voimakkaasti, mistä ovat esimerkkinä uudet kieliteknologiset apuvälineet ja tekoäly. Toiveena on, että teknologiset saavutukset edistävät myönteisesti sekä kielten että kulttuurien ymmärrystä. Pohjoismaisen kielyhteistyön on siksi tärkeää paitsi seurata kehitystä myös olla kehityksessä aktiivisesti mukana.

Valiokunta suhtautuu myönteisesti siihen, että myös kulttuuriministerineuvosto kannattaa julistusta ja on allekirjoittanut sen. Valiokunta katsoo kuitenkin, että kulttuurin merkitystä kielyhteistyön edistämiseksi olisi voitu selkeyttää, ja toivoo siksi, että tätä voidaan valaista tulevissa työohjelmissa.

Valiokunta pitää tervetulleena viittausta Helsingin sopimukseen, jossa todetaan, että Pohjoismaissa annettavaan opetukseen ja koulutukseen on sisällytettävä muiden Pohjoismaiden, mukaan luettuna Ahvenanmaan, Färsaarten ja Grönlannin kielten, kulttuurin ja yleisten yhteiskuntaolojen opetusta. Myös viittaus kielyhteisön merkitykseen pohjoismaisen identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeä, samalla kun kielyhteisö edistää Pohjolan kehittymistä maailman integroituneimmaksi alueeksi.

Valiokunta haluaa nostaa esiin myös muiden kuin skandinaavisten kielten aseman pohjoismaisessa yhteistyössä. Islannin Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajakaudella vuonna 2024 keskitytään siihen, miten muita kuin

skandinaavisia kieliä äidinkielenään puhuvat voisivat osallistua pohjoismaiseen yhteistyöhön nykyistä tasa-arvoisemmin. Valiokunta mainitsee myös vuoden 2024 pohjoismaisen yhteistyön työohjelmassaan suomen- ja islanninkielisten kielelliset oikeudet.

Valiokunta katsoo, että turhien väärinkäsitysten välttämiseksi olisi voitu selventää suomen olevan vähemmistökieli Ruotsissa. Valiokunta ymmärtää, että viittaukset kunkin maan virallisiin vähemmistökieliin olisivat tehneet asiakirjasta mahdollisesti turhan pitkän, mutta asiaan vihkiytymättömälle vaikuttaa omituiselta suomen maininta yhtenä vähemmistökielenä.

Lopuksi valiokunta haluaa kiittää koulutus- ja tutkimusministerineuvostoa hyvästä vuoropuhelusta kielipoliittisen julistuksen laatimisen yhteydessä. Valiokunnan ehdotuksia on kuultu muun muassa koskien mahdollisuutta käyttää pohjoismaisia kieliä tieteellisissä yhteyksissä. Valiokunta odottaa yhteistyön jatkuvan yhtä hyvänä kuin tähänkin asti kielijulistukseen liitettävien työohjelmien laatimisen yhteydessä.

Pohjolassa 14. maaliskuuta 2024

Kathrine Kleveland (Sp)
Veronika Honkasalo (vas.)
Noora Fagerström (kok.)
Lars Mejern Larsson (S)
Pinja Perholehto (sd.)

Victoria Tiblom (SD)
Per Husted (S)
Catarina Deremar (C)
Jeppe Søe (M)